

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Джурбій Тетяна Олександрівна

УДК 821.161.2 – 2.091(043.3)

**УКРАЇНСЬКА ДРАМА II-ї ПОЛОВИНИ XIX СТОЛІТТЯ
ЗА ЗАПОЗИЧЕНИМИ СЮЖЕТАМИ: ТРАНСПОЗИЦІЯ ЗМІСТУ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ М. П. СТАРИЦЬКОГО ТА М. Л. КРОПИВНИЦЬКОГО)**

10.01.05 – порівняльне літературознавство

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Тернопіль – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історії української літератури та компаративістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Кудрявцев Михайло Григорович,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка, завідувач кафедри історії української літератури та
компаративістики.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Хороб Степан Іванович,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
завідувач кафедри української літератури;

кандидат філологічних наук, доцент
Вашків Леся Петрівна,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
доцент кафедри історії української літератури.

Захист відбудеться 15 вересня 2011 року о 15.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

Автореферат розісланий 12 серпня 2011 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Папуша

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Творчість М. П. Старицького та М. Л. Кропивницького поклала початок нового етапу розвитку української драматургії та театру зокрема. Їх інсценізації та переробки, незважаючи на запозиченість сюжетів, є оригінальними засобами відображення національно-ментального світогляду крізь призму європейської та вітчизняної літератури. Це підтверджують праці відомих українських науковців Г. Александрова, Н. Бабанської, О. Бабишкіної, О. Вертія, Л. Дем'янківської, П. Киричка, М. Комишанченка, М. Кудрявцева, Н. Малютіної, Я. Мамонтова, З. Мороза, Л. Мороз, А. Новикова, В. Погребенника, В. Поліщука тощо.

Проте окремих праць, присвячених дослідженню саме неоригінальних драматичних творів М. Старицького та М. Кропивницького як окремого етапу їх творчості, немає. Їх багатогранна духовна спадщина вивчалася понад сто п'ятдесят років. Однак тривала й копітка науково-дослідницька робота залишилась незавершеною.

Оскільки дослідження творчої спадщини митців за радянських часів (а це більша частина наукових джерел, присвячених аналізу їх творчого доробку) розглядалася зазвичай з позицій марксистсько-ленінської ідеології, це нерідко призводило до серйозних розбіжностей з життєвою правдою. У цих працях відчутні певні ідеологічні акценти в осмисленні особливостей творчості письменників, які були характерними для літературознавства радянської доби, при цьому п'єси на запозичені сюжети інтерпретуються як периферійне явище в їхній творчій спадщині, і як таке, що не має культурної та художньої цінності.

Сучасні українські науковці, як правило, розглядають неоригінальні драматичні твори М. Старицького та М. Кропивницького в контексті загального творчого доробку (А. Новиков, В. Поліщук).

Зважаючи на це, а також те, що у вітчизняному літературознавстві неоригінальна творчість митців у контексті драматургічного процесу їх доби в повному обсязі жодного разу не розглядалась, назріла нагальна потреба дослідити цю тему як окрему, самостійну проблему. Це дасть змогу глибше осмислити творчість драматургів, розвиток тогочасного літературного й театрального процесу загалом.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою частиною наукової теми кафедри історії української літератури та компаративістики Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка – «Проблеми традицій і новаторства літератури: компаративні аспекти». Дослідження української драми другої половини XIX ст. за запозиченими сюжетами здійснювалось у межах комплексного плану науково-дослідницької роботи кафедри. Тема роботи скоординована на засіданні бюро наукової ради Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України з проблеми «Класична спадщина та

сучасна художня література» 7 червня 2007 року (протокол № 3).

Мета запропонованої наукової праці полягає в цілісному та системному дослідженні драматургічної творчості за запозиченими сюжетами Михайла Петровича Старицького та Марка Лукича Кропивницького в контексті літературного процесу кінця XIX – початку XX століття.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- з'ясувати ступінь вивчення досліджуваної проблеми;
- проаналізувати твори М. Старицького та М. Кропивницького за запозиченими сюжетами;
- виявити типологічні ознаки, спільні та відмінні риси у драматичних творах М. Старицького і М. Кропивницького та творах-першоджерелах;
- зробити порівняльний ідейно-композиційний аналіз досліджуваних творів;
- виокремити місце драматичних творів на запозичені сюжети у творчому доробку драматургів та простежити їхню проблемно-тематичну співвіднесеність з першоджерелами.

Об'єктом дослідження є драми М. Старицького та М. Кропивницького на запозичені сюжети: «Глум і помста», «Чайковський, або Олексій Попович» (М. Кропивницького); «Тарас Бульба», «Циганка Аза», «Зимовий вечір», «Юрко Довбиш», (М. Старицького) та твори-першоджерела, які взяті за основу при написанні вищеназваних творів. Це поема «Титарівна» Т. Шевченка, роман «Чайковський» Є. Гребінки, повість «Тарас Бульба» М. Гоголя, повість «Хата за селом» Ю.-І. Крашевського, оповідання «Зимовий вечір» Е. Ожешко та роман «За правду» К.-Е. Францоа.

Предметом дослідження є особливості рецепції та інтерпретації М. Старицьким та М. Кропивницьким творів вітчизняної та зарубіжної літератур.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали праці вітчизняних дослідників творчості М. Старицького та М. Кропивницького: І. Франка, Олени Пчілки, З. Мороза, Г. Вервеса, П. Киричка, В. Погребенника, Д. Наливайка, Л. Мороз, Л. Дем'янківської, Р. Гром'яка, В. Будного, М. Ільницького, О. Вертія, Н. Малютіної та ін.; праці фахівців у галузі літературної компаративістики: Д. Наливайка, З. Мороза, Г. Вервеса, Д. Дюришина, а також наукові розвідки і монографії з проблем драматичного мистецтва: М. Комишанченка, В. Коломійця, В. Поліщука, В. Погребенника, Н. Бабанської, М. Кудрявцева, А. Новикова, Я. Поліщука тощо.

Методи дослідження. Драми М. Старицького та М. Кропивницького другої половини XIX століття за запозиченими сюжетами розглядаються крізь призму контекстуального, порівняльно-зіставного й системного методів аналізу драматичних творів, що відзначаються спорідненістю сюжетів з творами авторів вітчизняної та зарубіжної літератури. Саме спостереження над текстом, узагальнення та всебічний аналіз дослідницького матеріалу мають комплексний характер. Досить продуктивним і найбільш вживаним у роботі є порівняльно-типологічний метод, адже при аналізі

вищеназваних творів домінують все-таки типологічні збіги, породжені подібними суспільно-історичними обставинами. Цей метод заснований на упорядкуванні жанрової і стильової систематики компаративних літературних творів, психологічній класифікації персонажів тощо. Тому відповідно до завдань і мети дослідження, порівняльно-типологічний підхід до аналізу драматичних переробок детально допомагає розкрити суть поставленої проблеми.

Не менш важливим при аналізі інсценізацій, переробок та творів-першоджерел є порівняльно-історичний (генетично-контактний) метод, а саме – одна з його синтетичних форм – рецепція, яка полягає у сприйманні ідей, мотивів, образів, сюжетів із творів інших письменників та літератур і їхньому творчому переосмисленні в національному письменстві чи творчості митця. Цей підхід застосовано при виявленні й характеристиці еволюції персонажів оригінальних творів та переробок та з метою чіткого окреслення суспільного та культурного контексту, у якому з'явилися ці твори.

Наукова новизна. Незважаючи на значний корпус літературознавчих розвідок про драматургічну творчість Михайла Старицького й Марка Кропивницького, їх інсценізації та переробки не стали вихідною точкою літературно-критичної рецепції творчої спадщини, а відтак і об'єктом спеціального наукового вивчення. Тому драми на запозичені сюжети (як окремий етап у творчості обох корифеїв) як Кропивницького, так і Старицького систематизуються і аналізуються вперше.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що його матеріали можуть бути використані у викладанні курсу історії української літератури та компаративістики, у проведенні спецкурсів та спецсеминарів на філологічних факультетах університетів, у написанні курсових і дипломних робіт, у підготовці посібників з літературознавчих дисциплін.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження відображені в публікаціях, а також виголошені у формі доповідей на Всеукраїнській науковій конференції «Мова та лінгвокультурна комунікація» (Бердянськ, 2009), X Міжнародній конференції молодих учених (Київ, 2009), Всеукраїнській науковій конференції «Творча індивідуальність Михайла Петровича Старицького в українському культурологічному контексті XIX-XX ст.» (Черкаси, 2010), науковій конференції молодих учених КПНУ ім. І. Огієнка (2009, 2010), наукових конференціях викладачів та аспірантів КПНУ ім. І. Огієнка (2008-10), Всеукраїнській науковій конференції «Література і глобалізм: проблема духовно-етичних та історико-функціональних факторів класики у світлі міжнаціональних взаємин» (Кам'янець-Подільський, 2010), Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми сучасної науки» (Київ, 2010) та обговоренні на засіданнях кафедри історії української літератури та компаративістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено у 12 працях автора, 6 з

яких опубліковані у виданнях, затверджених ВАК України як фахові.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел, який налічує 210 позицій. Загальний обсяг дисертації – 181 сторінка, із них – 160 основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми, характеризується ступінь її наукової розробки, стан висвітлення проблеми, визначаються мета і завдання дослідження, наукова новизна та методологічна основа, його об'єкт і предмет, окреслюється теоретична і практична цінність отриманих результатів та форми їх апробації, а також структура та обсяг роботи.

У **першому розділі** – **«Історична драма М. Старицького за запозиченими сюжетами (М. Гоголь, К.-Е. Француз): порівняльно-типологічні аспекти»** розглядається і систематизується жанровий генезис історичної драми за запозиченими сюжетами М. Старицького. У **підрозділі 1.1.** – **«Суспільно-політичні умови розвитку театрального та драматургічного мистецтва в Україні»** розкрито основні передумови розвитку театрального мистецтва в Україні та окреслено ряд проблем, які спонукали драматургів до інтерпретацій різних творів. Наголошується, що помітне місце в українській літературній спадщині належить переробкам, переспівам і перекладам зі світової літератури (давньогрецькі і римські автори, обробки античних і біблійних сюжетів, французькі поети-класицисти, У. Шекспір, Дж. Байрон, Г. Бюргер, Й. Гете, твори слов'янських поетів, зокрема В. Жуковського, О. Пушкіна, А. Міцкевича), що збагачувало українську культуру тематично й художньо. На початку XIX ст. на професійній сцені в Україні переважали неоригінальні водевілі й мелодрами, значну частину яких перекладено з французької мови. За цих умов орієнтація української драматургії на правдиве відображення національного, насамперед народного, життя, її посилена увага до відтворення етнографічного дійства, використання фольклорних джерел, а також звернення до найкращих традицій старого українського театру об'єктивно відігравали позитивну роль і загалом відповідали завданням прогресивного ідейно-художнього розвитку національної проблематики професійного театру.

У ці роки театр був фактично єдиною надією українського народу на його духовне відродження. Саме цю надію і подав «театр корифеїв». Для поповнення репертуару цього театру Михайло Старицький та Марко Кропивницький написали десятки оригінальних п'єс і переробок.

Драматурги поєднували створення оригінальних драматичних сюжетів з переробками та інсценізацією творів інших письменників. Значну частину своїх творів написали вони саме за запозиченими сюжетами.

М. Л. Кропивницький працював над переробкою оперети І. Гулашевича «Підгоряни» (1890), створив психологічну драму «Глум і помста» (1891), узявши за основу «Титарівну» Т. Г. Шевченка. Це був творчий пошук позитивних образів, прагнення збагатити українську сцену

у змістовому і художньому плані.

Значним досягненням драматургії М. Кропивницького була переробка комедії Ж.-Б. Мольєра «Жорж Данден, або Обдурений чоловік» під назвою «Хоть з мосту в воду головою». Трохи раніше письменник написав драму «Чайковський, або Олексій Попович» за однойменним романом Є. Гребінки.

М. Старицький насамперед звернувся до свого улюбленого російського письменника М. Гоголя. На запозичені у нього сюжети він написав лібрето оперет «Різдвяна ніч» (1872), «Утоплена, або Русалчина ніч» (1881), «Сорочинський ярмарок» (1883), «Гарас Бульба» (1880-1897). За мотивами оповідання російської письменниці О. Шабельської «Напередодні Івана Купала» він створив драму «Ніч під Івана Купала» (1887); на основі повісті польського письменника Ю.-І. Крашевського «Хата за селом» написав мелодраму «Циганка Аза» (1888-1890); для драматичного етюд «Зимовий вечір» (1888) йому послужила однойменна повість польської письменниці Е. Ожешко; головні колізії роману відомого австрійського письменника К.-Е. Францоza «За правду» лягли в основу історичної драми з життя карпатських гуцулів «Юрко Довбиш» (1883-1888).

Ті ж практичні потреби спонукали М. Старицького стати на шлях творчого вдосконалення малосценічних п'єс українських письменників. Так з'явилися на світ оперета «Чорноморці» (1872) – переробка драми «Чорноморський побит...» Я. Кухаренка; комедії «За двома зайцями» (1883), «Крути, та не перекручуй» (1886-1887); для першої він ґрунтовно переробив, пристосувавши до сцени, комедію «На Кожум'яках» І. Нечуя-Левицького, для другої – комедію Панаса Мирного «Перехитрив».

Підрозділ 1.2. – «Історична правда та художня інтерпретація образу народного месника у романі К.-Е. Францоza «За правду» та драмі М. Старицького «Юрко Довбиш» присвячено типологічному зіставленню творів австрійського та українського письменників. Тут встановлено аналогії й відмінності у їх творчості, на основі чого визначено окремі закономірності розвитку української літератури як складника світової літератури, її національні особливості; проаналізовано проблематику і художні особливості творчої спадщини авторів, детальна увага зосереджена на образі головного персонажа, який є уособленням та виразником української ментальності та національного колориту. Розглянуто праці О. Дейча, Д. Наливайка, В. Погребенника, М. Травушкіна, М. Нагірного, праці європейських критиків-сучасників (К. Мауш, М. Кланська, Д. Кеслер, З. Хубах, Ж. Гумберт, М. Пазі, Р. Бербіг та ін.)

Роман «За правду» та драма «Юрко Довбиш» – твори на опришківську тему; прототипом головного героя як у Францоza, так і в Старицького можна імовірно назвати історичну постать Олексі Довбуша, який очолював визвольний рух опришків на західноукраїнських землях у XVIII столітті. Однак головним провідником як історичної постаті, так і літературного персонажа була

боротьба за правду, за віру в Бога та справедливість.

Драматург добре знав історію опришківського руху, тому-то й наділив свого героя Юрка рисами Олекси Довбуша. М. Старицький підкреслює трагічність образу месника. Приреченість ватажка опришків мала історичні причини: ні торжество справи, за яку боровся, ні особистого щастя він не міг досягти, бо ще не з'явилася на світ сила, здатна перебудувати життя на нових, справедливих началах. Це добре усвідомлює Юрко Довбиш у кінці свого життя.

Щодо роману К.-Е. Францоza, то з цього приводу є дуже багато суперечностей та тверджень. Цей роман являє собою широку епічну картину життя західноукраїнських селян першої половини ХІХ століття та їхньої боротьби проти кріпосницького гніту й суспільної несправедливості.

У романі Француз сам приводить читача до думки, що образ головного героя є відповідником (але не повним аналогом) історичного Олекси Довбуша.

Тут має місце також і літературний вимисел. Постаті двох героїв є звісно певною мірою історичними, та є і авторські домисли, які надають творам більшої експресивності, емоційності, піднесеності та виразності.

Та за своїми жанровими ознаками драматичний твір має певні обмеження порівняно з романом. В основі драми є єдина дія, зумовлена характером дійових осіб і тими обставинами, що спонукають до цієї дії, а також розмови дійових осіб, немає авторської мови; єдине, що дає змогу читачеві глибше зрозуміти суть твору – це авторські ремарки. З мови персонажів читач може самостійно робити певні висновки про прочитане і формувати своє ставлення до тієї чи іншої ситуації.

Великі переваги над драмою має роман, у якому автор міг широко охопити події і докладно розкрити життєві долі в основному головних героїв, а деколи і багатьох персонажів у зв'язку з їх суспільними відносинами й побутовими обставинами. Роман дає змогу письменникові глибоко і всебічно відтворити складні життєві конфлікти, докладно показати формування характерів персонажів у ряді ситуацій, їхню участь у важливих історичних подіях.

У підрозділі 1.3. – *«Історична повість «Тарас Бульба» М. Гоголя у драматургічній версії М. Старицького»* аналізується драматичний твір М. Старицького «Тарас Бульба», основою для якого послугувала однойменна історична повість М. Гоголя. Наголошується, що Старицький протягом усього свого творчого життя відчував органічну естетичну потребу звертатися до спадщини геніального земляка, відтворюючи його ідейно-художній досвід на власну творчість. Автор дисертації також поділяє позиції Я. Поліщука стосовно трьохвимірності української рецепції Гоголя. Однак, не тільки зовні видиме (драматургічні переробки Гоголевої прози, прямі гоголівські ремінісценції) у творах Старицького, але і глибинні пласти освоєння традицій М. Гоголя (на рівні стилю і стилістики, принципів естетичного освоєння джерел, сюжетобудови,

характеротворення мови тощо) відзначають їх опосередковану співдружність. М. Старицький у своїх переробках Гоголевих повістей, звичайно ж, зберігав означений пафос, настроюючи і свою естетичну систему на відповідний лад. У прозових творах Старицького історичної тематики вельми виразно проглядається «ефект романтизму» гоголівського забарвлення: поетизація й героїзація козацтва і його знаменитого осередку – Запорозької Січі, специфічний історизм, за яким автор ніяк не відчувається «рабом факту», активна роль української міфології і фольклору, підвищена емоційність і чуттєвість у творенні характерів, виписуванні ситуацій тощо.

Дисертант наголошує, що у центрі «Тараса Бульби», як повісті, так і драми, – героїчний образ народу, який бореться за свою свободу та незалежність. Кожен з героїв – індивідуальний та своєрідний, та все-таки відчуває себе частиною народного життя. У безмежному злитті особистих інтересів людини з загальними інтересами народу проявляється поетичний пафос цих творів. Однак якщо у М. Гоголя Тарас Бульба виступає паралельно з народом, доля народу – це його власна доля, народний біль, страждання, переживання – це його особисті муки, то у М. Старицького головний персонаж є уособленням народу; всі події, умови життя, ніби підлаштовуються під нього, в центрі поставлено трагедію долі головного героя, трагедію його життя.

У другому розділі – **«Історично-побутова драма М. Кропивницького за запозиченими сюжетами (Т. Шевченко, Є. Гребінка): питання драматургічної інтерпретації»** досліджуються неоригінальні драматичні твори на історично-побутову тематику М. Кропивницького, написані за запозиченими у Т. Шевченка та Є. Гребінки сюжетами. У цій частині роботи зазначається, що у творчому процесі драматурга весь час відбувалася еволюція у напрямку створення реалістичної соціальної драми. У цьому процесі поступово відпадали елементи побутовізму та мелодраматизму. Але мелодраматизм і в ранній творчості Кропивницького був пов'язаний з життєвими сценами народного життя. Часто драматург користувався властивими для мелодрами прийомами підкреслення непримиренних конфліктів у житті і діяльності героїв.

У підрозділі 2.1. – **«Балада «Титарівна» Т. Шевченка та однойменна драма М. Кропивницького: сюжетно-типологічна спорідненість і відмінність»** акцентується увага на драмі «Титарівна», написаній за однойменною поемою Т. Шевченка. Видатний кобзар у житті і творчості Марка Кропивницького мав надзвичайно велике значення. Своїм життям, що було присвячене боротьбі за національне відродження України, Кропивницький багато в чому нібито повторював багатостраждальну долю Шевченка. Звертався драматург до великого Кобзаря вперше у 1872 році, коли написав за його поемою «Невольник» однойменну драму, яка протягом багатьох десятиліть користувалася великим успіхом у глядачів, особливо коли роль Коваля виконував автор, а Ярину грала Марія Заньковецька.

Досить часто драматург звертався до п'єси Т. Шевченка «Назар Стодоля», яку виставляв

кілька разів під час гастролей першої трупи українських корифеїв в Петербурзі. Обрав він цю драму і для постановки 4 січня 1887 року у присутності Олександра III.

На початку 1890-х років М. Кропивницький створює ще одну п'єсу за шевченківським сюжетом. Це була інсценізація поеми «Титарівна». Дотримуючись сюжетної канви шевченкового твору, М. Кропивницький свій твір наснажує живими побутовими сценами й дещо інакше з'ясовує стосунки між Микитою і титарівною, які відбуваються на тлі величних протестантських дій українського народу, спрямованих проти іноземних загарбників, що впливають на персонажів, зокрема головних, які є тепер носіями народної моралі, перейнятої патріотизмом й вірністю у коханні. Над своєю «Титарівною» Кропивницький працював наполегливо і довго. Внаслідок бажання автора здійснити постановку на сцені улюбленого ним твору Т. Шевченка, а також з огляду на вимоги цензури, виникло кілька варіантів драми, більшість з яких збереглися і до нашого часу. Перший варіант (основний) драми Кропивницького за змістом багато в чому нагадує шевченкову «Титарівну». Однак Кропивницький надає твору не тільки соціально-побутового, а й патріотичного звучання. Саме цим ймовірно можна пояснити зміщення акцентів у висвітленні образу головного героя його п'єси. Шевченко зображує Микиту негативним персонажем. Він змусив страждати нещасну дівчину (титарівну), яка дозволила собі на людях осміяти його. Через свою погорду він помстився титарівні. Однак не позбавлений у Кобзаря образ Микити і сатирично-іронічного забарвлення. Разом з осудом свого персонажа, поет намагається ніби виправдати його дії, пояснюючи читачам у зав'язці твору всю подальшу природу його дій і вчинків.

Зовсім інший образ головного героя у своєму творі змальовує М. Кропивницький. Його мета – не помста, а бажання бути рівним у своїх правах перед Настею, Микита прагне довести, що він перш за все людина, яка може досягти у житті великих висот. Ним керують почуття – кохання та справедливість, – і аж ніяк не погорда. Микита – борець за народну волю. Це справжній лицар, який разом зі своїми товаришами-однодумцями хоче приступом взяти замок польського магната, щоб помститись за смерть батька та багатьох інших чесних та вільнолюбних людей, яких цей шляхтич замучив у своїх казематах. Благородство головного персонажа проявляється і по відношенні до Насті. Незважаючи ні на що, він намагається врятувати кохану від громадського суду за вбивство дитини.

Як митець, що прекрасно оволодів теорією і практикою драматичної творчості, М. Кропивницький розгортає сюжет на широкому етнографічно-побутовому тлі, забарвлюючи його історичними подіями та загострюючи соціально і психологічно характери провідних персонажів. Він значно розширює часові й географічні та політичні межі дії. Тому епізоди поеми Т. Шевченка він перетворює у дії, наповнюючи їх новими образами, ситуаціями й побутовими та етнографічними деталями.

Також Кропивницький збагачує свою п'єсу в образному плані, тобто збільшує ряд дійових осіб. На «Титарівні» М. Кропивницького виразно відчутний відгомін всієї творчості Т.Шевченка, а не лише даної поеми, особливо це помітно на образі Микити, який у п'єсі ввібрав у себе найкращі риси протестантів, месників і борців за волю, відображених Т. Шевченком у багатьох його творах різних жанрів.

Сюжетно-типологічне зіставлення поеми Т.Шевченка «Титарівна» і однойменної п'єси М. Кропивницького засвідчує, що, беручи за основу сюжетну канву твору Шевченка, Кропивницький її значно розширив, поглибив, створивши, таким чином, цілком оригінальну, патріотичну й глибоко національну п'єсу з колоритними постатями, цікавими самотніми характерами і ситуаціями, що властивим могло бути саме у драматургічному творі: адже мотив Шевченкової балади породив задум до художнього осмислення соціально-моральної проблеми.

У підрозділі 2.2. – *«Історична трагедія М. Кропивницького «Чайковський, або Олексій Попович» як вільна інсценізація роману «Чайковський» Є. Гребінки»* проаналізовано особливості інтерпретації роману Є. Гребінки М. Кропивницьким.

Зазначено, що у 1904 році Марко Лукич написав історичну драму «Чайковський, або Олексій Попович» за мотивом відомого роману Є. Гребінки «Чайковський». Драматург оригінально розвинув основні сюжетні лінії першотвору, виписав кілька героїчних характерів і ряд колоритних сцен високого драматичного напруження. У час написання п'єси «Чайковський, або Олексій Попович» у житті М. Кропивницького був перехідний, у загальнолюдському розумінні, кризовий період, коли неймовірно загострювалось відчуття зв'язку особистості з історичним плином. Внутрішній світ героя літературних творів усе більше залежав від того, що відбувалося у великому світі. Змінились і просторово-часові домінанти: замість визначеності, єдності часу, місця та дії набувають силу принципи життєвого потоку, панорамного показу людей, явищ. Відсутність розв'язок, «незавершеність» сюжетів також звідси.

На відміну від А. Чехова, який цілком переносив конфлікт у внутрішнє життя персонажів, М. Кропивницький, як людина театру, постійно дбав про сценічність своїх творів. Своєрідне відбиття знаходить у нього усвідомлення суспільної потреби в публіцистичній загостреності мистецтва: драматург раз у раз надає героям можливість відверто висловлювати свої погляди, давати оцінку різним громадським явищам, подіям, вчинкам. У ряді творів на сцену виводиться велика група людей, яка слухає промови на суспільно-політичні теми. Постійно притаманна М. Кропивницькому схильність до точного, майже хронікального відтворення найхарактерніших явищ епохи набувала іншого вигляду. Помітно збільшується кількість дійових осіб та скорочується відстань між головними й другорядними. Це веде до розгалуження основного сюжету й виникнення кількох різнопланових (соціальний, моральний, побутовий) конфліктів, які співіснують паралельно, час від часу перехреснюючись, а під кінець твору сходячись в один вузол,

дістаючи спільну чи принаймні одночасну розв'язку. Так на структуру п'єси впливає прагнення її автора відповідати на запити часу, так переплітаються у його творах традиційні й новітні засоби.

Можливо саме тому п'єса «Чайковський, або Олексій Попович» за Є. Гребінкою є однією з найвдаліших переробок драматурга у літературному плані. Перероблюючи роман Гребінки, Кропивницький творчо осмислив тему цього твору і характери його персонажів, імена яких зберіг і у своїй п'єсі. Він відтворив ті деталі, що посилюють типовість образів, змалював колоритні картини зустрічей Олексія з Мариною, козацьких звичаїв і побуту. Як роман, так і п'єса правдиво відтворюють окремі картини героїчного минулого, опоетизовують Запорозьку Січ як «козацьку вольницю» з її демократичними й водночас суворими законами, реалістично змальовані привабливі образи загартованих у боях з ворогом, мужніх і хоробрих, одержимих любов'ю до рідної землі рядових козаків-патріотів, чесних, доброї і широкої душі людських особистостей із багатим емоційним світом. Однак продемонстровано, що позитивні герої драматичного твору зазнали істотної еволюції: від довготерпіння й пасивного протесту до здатності аналізувати обстановку, усвідомлювати себе як особистість, до соціальної активності. М. Кропивницький, на відміну від Є. Гребінки, будує драму таким чином, що у зав'язці показує протистояння соціальних «верхів» і «низів», які і розгортають усі подальші дії. Драматург не робить екскурсів у минуле своїх героїв, не пояснює природу їхніх вчинків, а просто послідовно будує сюжет, даючи можливість читачеві насолодитись поступовим розвитком подій. Особливо вдалися у романі образи запорожців і козаків. Вони чітко індивідуалізовані, кожного змальовано у відповідній до образу обстановці. У п'єсі ж образи козаків є скоріш допоміжними, другорядними, а не індивідуалізованими.

У третьому розділі – «Реалістично-побутова драма М. Старицького за творами зарубіжних письменників Е. Ожешко, Ю.-І. Крашевського» зосереджено увагу на аналізі інтерпретацій М. Старицького реалістично-побутового плану. Дисертант зазначає, що найбільше переробок у драматурга саме на побутову тематику, адже саме ця жанрово-тематична категорія піддавалась меншій цензурній критиці, ніж, скажімо, історичні твори.

У підрозділі 3.1. – «Повість «Хата за селом» Ю.-І. Крашевського та драма «Циганка Аза» М. Старицького: до проблеми самобутності епічної та драматургічної інтерпретації» продемонстровано художню еволюцію повісті Ю.-І. Крашевського та здійснено типологічний аналіз вищеназваного першотвору й драми «Циганка Аза» М. Старицького. На нашу думку, цілком достовірним є те, що однією із найпопулярніших інсценізацій драматурга є п'єса «Циганка Аза» (драма з малоруського і циганського народного життя у 6 діях з хорами, піснями і танцями), сюжет для якої запозичено у відомого польського письменника Юзефа Ігнація Крашевського (сюжет Крашевського-Старицького був покладений в основу відомого кінофільму режисера-постановника Григорія Кохана «Циганка Аза»).

М. Старицький не випадково звернувся за допомогою саме до творчого доробку Крашевського. Адже життєвий і творчий шлях польського митця був генетично споріднений з історією та культурою українського народу. Тривале життя серед «українського моря», щоденне спілкування з народним середовищем давали можливість Крашевському близько пізнати усну словесність українського люду. У своїх літературно-критичних і публіцистичних виступах кінця 30-х років він висловлює цілий ряд влучних зауважень і спостережень про поетичну творчість українського народу, дає їй високу оцінку. У замітках з подорожей по Волині і Поліссю письменник зафіксував багато цікавого матеріалу, зв'язаного з народними повір'ями, звичаями, забобонами, обрядами, легендами тощо. Фольклорно-етнографічні, археологічні та історичні матеріали, зв'язані з Україною, систематично друкувалися протягом 1841–1850 років у редагованому Крашевським віденському журналі «Athenaeum». На сторінках цього видання побачило світ також чимало польських віршів, поем і повістей на українські теми, написаних іншими авторами.

Українська дійсність, соціальне й економічне становище українського села давали Ю.-І. Крашевському матеріал для його численних публіцистичних статей. Він виступав за полегшення долі селян, за скасування кріпацтва, у своїх селах зменшив кріпосні повинності, дбав про поліпшення добробуту людей. На противагу ідилічному живописанню та ідеалізації українського села польськими романтиками, Ю.-І. Крашевський відверто заговорив про його важке, злиденне, підневільне становище, про горе і безправ'я уярмленого народу. На основі багатолітнього спілкування Крашевського з українським селом, доброї обізнаності з його тогочасним життям і виникла повість «Хата за селом» («Chata za wsią» 1854). Повість ця здобула загальноєвропейське визнання та велику популярність. Це пояснюється не тільки своєрідною ідейно-композиційною екзотикою твору. Це чи не найдокладніший довідник філософії екзистенціалізму, де автор точно і глибоко розкрив усю суть людського буття, його сенс, цінність. Саме тому на основі «Хати за селом» (та й з іншого боку через «репертуарний голод» українського театру) М. Старицький створив драму «Циганка Аза». Не зважаючи на обмежені виражальні можливості драматичного жанру, драматургові теж вдалося сформувати конфлікт твору глибоко переконливим та психологічно достовірним. М. Старицький глибоко відчуває драму життя своїх героїв, бачить повноцінні людські характери, що діють у конкретних, добре знаних і яскраво змальованих автором обставинах. До речі, саме тут, у зовнішній обстановці дії, у побуті нерідко шукає митець додаткові художньо переконливі нюанси для розкриття характерів дійових осіб. Це надає персонажам п'єси історичної та національної визначеності, локальної конкретності і, отже, робить твір життєвішим. Так, наприклад, у численних сценках розваг молоді, вечорниць, сватань і весіль, уведених драматургом до дії, бачимо, з одного боку, виразне, яскраво-романтичне тло для розкриття певного індивідуального характеру, а з іншого – ритуальні народні дійства, пластично

відтворені, що допомагає краще розкрити суть авторської ідеї і, водночас, морально-етичні погляди, звичаї, культуру та історію українського народу. Коло персонажів обох досліджуваних творів практично не відрізняються одне від одного, та у Ю.-І. Крашевського воно є більш розширеним.

Головною сюжетною лінією як повісті, так і драми є заборонене кохання циганського хлопця Тумрія (Василь у Старицького) до простої дівчини Мотрі (Галя у драмі «Циганка Аза»). Їхні життєві історії майже ідентичні, лише за винятком фіналу. Зіткнення циганської стихії, романтичних дітей природи з селянським середовищем призводить до фатальних наслідків.

У підрозділі 3.2. – *«Художня еволюція характерів повісті «Зимовий вечір» Е. Ожешко в однойменній драмі М. Старицького»* досліджується еволюційний розвиток сюжету повісті польської письменниці Е. Ожешко та її інтерпретація М. Старицьким. Головна увага зосереджена саме на образному наповненні творів.

«Зимовий вечір» за оповіданням польської письменниці Елізи Ожешко – одна з тих переробок, в якій Старицький намагався змінити і поглибити соціальну основу першоджерела, надавав більшої загостреності його провідній ідеї. Перша редакція твору з'явилася у 1888 році. Пізніше, з метою удосконалення сценічних якостей п'єси, М. Старицький переробляв її кілька разів. Доводилось вносити зміни й додатки у викінчений текст твору також під тиском цензури. Один з варіантів «Зимового вечора» драматург написав російською мовою і надіслав у цензуру під назвою «Пропавший». Передусім його насторожував головний персонаж п'єси – каторжанин, який тричі був засуджений за збройний опір властям і тричі тікав з Сибіру. Зображуючи моральні і фізичні муки, яких зазнавав утікач при кожному новому засланні у Сибір, автор, на думку цензора, всіляко намагався применшити його злочин, звалював усю вину на надмірну суворість суддів і на вплив навколишнього оточення. На цій підставі цензура не дозволила «Зимовий вечір» ні ставити на сцені, ні друкувати.

На відміну від оповідання Е. Ожешко, драматичний етюд М. Старицького є більш динамічним, емоційним, психологічно напруженим. Працюючи над інсценізацією оповідання польської письменниці, драматург зберіг його сюжетну канву, характери більшості персонажів і навіть придатні для драматичного діалогу репліки героїв.

У **висновках** викладено результати дослідження.

Ми показали контекстуальний, порівняльно-типологічний й системний зв'язки мистецького доробку М. Старицького та М. Кропивницького другої половини XIX століття за запозиченими сюжетами. Їм пощастило поєднати найефектніші засоби сценічної виразності з глибиною думок і почуттів, досягнути й освоїти для сцени ідейно-естетичне багатство народних обрядів і звичаїв, а також найрізноманітніших словесних жанрів фольклору (пісень, приказок, легенд, переказів, анекдотів та ін.) як основу сюжету й засобів характеристики персонажів, як могутній засіб

гармонізації особистості. Саме ця особливість водночас зі сценічною мистецькою специфікою робила вистави українських драматургів зрозумілими й зворушливими для глядачів, які зовсім не знали української мови, – від Мінська й Вільно до Тифліса. Будучи домінантою стилю українського театру й драматургії, етнографізм і фольклоризм відіграли позитивну роль, привернувши увагу громадськості до української сцени як яскравого художньо-емоційного видовища. Адже самий український рух, передовсім в ті часи рух чисто культурний, базувався на окремішності культурних потреб етнографічно української, національно несвідомої маси, а ця окремішність іще потребувала доказів. З часом письменники стали поступово обмежувати обсяг фольклорно-етнографічних елементів у своїх творах, переносячи центр ваги на виявлені у діях та звичках персонажів зв'язки з традиціями народної етики та естетики.

Завдяки пильній увазі до життя, проникливому й правдивому його зображенню драма цього періоду посіла в українській літературі гідне місце поряд із прозою і поезією. На початку творчого життя М. Старицького й М. Кропивницького в українській літературі мало місце співвідношення різних літературних напрямів та стилів, а співвідношення реалізму з романтизмом визначало національну своєрідність українського літературного процесу. А розквіт творчості письменників в останні роки припадають на активне протистояння і поєднання у літературі реалізму і модернізму, традиційного та модерного мистецтва.

Незважаючи на різноспрямованість стилістики, письменники формували свою стильову парадигму, яка, вписуючись у загальноєвропейський процес, була творчо індивідуальною. Стильова палітра драматургії Михайла Старицького та Марка Кропивницького розмаїта – від романтизму до модернізму.

Помітне місце в українській драматургії належить переробкам, переспівам і перекладам зі світової літератури.

У постійному напруженні, у пошуках можливостей просочитися крізь густі сита цензури творився репертуар українського театру. Обрії й рівень його визначали передусім М. Кропивницький, М. Старицький, чия активна діяльність на театральній ниві зумовила особливі якості їхньої літературної творчості, надала такої сценічності українським драмам, що багато з них досі не тільки живуть на сцені, а й користуються успіхом у глядачів, таких не схожих на театральну аудиторію кінця XIX ст..

Вирішити це питання драматурги взялися практично, передусім почавши обробляти малосценічні п'єси різних авторів та інсценізувати прозові твори українських, російських та зарубіжних письменників. Вони не тільки робили інсценізації яскраво сценічними, а й значно поглиблювали соціальну й психологічну основу першотвору.

Помітний вплив на родо-жанрову модифікацію української драми кінця XIX століття мала і тематична транспозиція, яка набула поширення внаслідок активного потягу драматургів до

інсценізації епічних творів. Транслокація сюжетних моделей романтично-сентиментальної повісті, авантюрно-сентиментального роману, історичної повісті увиразнювала різні способи адаптації знаних сюжетів або мотивів.

Олітературнення української драматургії загалом відбувалось через діалог із традицією, яка склалась у світовій драматургії і мала специфічні вияви на національному ґрунті.

Значну частину творчого доробку М. Старицького в жанрі драматургії складають саме неоригінальні драми (8 – оригінальних п'єс, 12 – неоригінальних). Серед переробок – драми на історичну тематику («Гарас Бульба» за М. Гоголем, «Юрко Довбиш» за К.-Е. Французом) та на побутову («Циганка Аза» за Ю.-І. Крашевським, «Зимовий вечір» за Е. Ожешко, «Різдвяна ніч», «Сорочинський ярмарок», «Утоплена», «Вій» за М. Гоголем тощо).

М.Л. Кропивницький працював над переробкою оперети І. Гулашевича «Підгоряни» (1890), створив психологічну драму «Глум і помста» (1891), узявши за основу «Титарівну» Т.Г. Шевченка. Це був творчий пошук позитивних образів, прагнення збагатити українську сцену в змістовому і художньому плані.

Значним досягненням драматургії М. Кропивницького була переробка комедії Мольєра «Жорж Данден, або Обдурений чоловік» під назвою «Хоть з мосту в воду головою». Трохи раніше письменник написав драму «Чайковський, або Олексій Попович» за однойменним романом Є. Гребінки.

Неоригінальні драматичні переробки М. Старицького та М. Кропивницького є не тільки невід'ємною частиною їх творчого доробку – вони свідчать про самобутність художніх уяв, естетичних смаків авторів, національну своєрідність української класичної драматургії, яка, акумулюючи кращі здобутки світової культури, дає широкі можливості існування багатьох традиційних і відомих образів, ідей, мотивів на власному вітчизняному ґрунті.

У всіх цих перероблених творах (навіть за деякого тяжіння до зовнішньої театральної афектації) глядач завжди відчуває драму життя, бачить повноцінні людські характери, що діють у конкретних, добре знаних і яскраво змальованих автором обставинах. До речі, саме тут, у зовнішній обстановці дії, в побуті нерідко шукає митець додаткові художньо переконливі нюанси для розкриття характерів дійових осіб. Це надає персонажам п'єс історичної та національної визначеності, локальної конкретності і, отже, робить твори життєвішими.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНО У ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Джурбій Т. О. «Глум і помста»: транспозиція змісту і його художня еволюція / Т. О. Джурбій // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Філологічні науки. – Кам'янець-Подільський: «Аксіома», 2008. – Вип. 16. – Т. 2. – С. 77-84.

2. Джурбій Т. О. Історична правда та художня інтерпретація образу народного месника

Юрка Довбуша у творах М. Старицького та К.-Е. Францоza / Т. О. Джурбій // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Філологічні науки. – Кам'янець-Подільський: «Аксиома», 2008. – Вип. 18. – С. 279-282.

3. Джурбій Т. О. Повість «Хата за селом» Ю. І. Крашевського та драма «Циганка Аза» М. П. Старицького: еволюція змісту / Т. О. Джурбій // Актуальні проблеми іноземної філології: Лінгвістика та літературознавство: міжвуз. зб. наук. ст. – Донецьк, 2009. – Вип. IV. – С. 26-34.

4. Джурбій Т. О. «Тарас Бульба»: транспозиція змісту і його художня еволюція / Т. О. Джурбій // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Філологічні науки. – Кам'янець-Подільський: «Аксиома», 2010. – Вип. 23. – С. 51-56.

5. Джурбій Т. О. Інсценізації та переробки М. П. Старицького: еволюція змісту / Т. О. Джурбій // Збірник наукових праць за підсумками Всеукраїнської наукової конференції «Творча індивідуальність Михайла Петровича Старицького в українському культурологічному контексті XIX-XX ст.». – Черкаси, 2010. – С. 172-180.

6. Джурбій Т. О. Історична правда та художня інтерпретація образу народного месника Юрка Довбуша / Т. О. Джурбій // Збірник наукових праць за підсумками Всеукраїнської науково-практичної конференції «Література і глобалізм: проблема духовно-етичних та історико-функціональних факторів класики у світлі міжнаціональних взаємин». – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2010. – С. 121-129.

Додаткові публікації:

7. Джурбій Т. О. Оповідання «Зимовий вечір» Е. Ожешко у художній інсценізації М. П. Старицького / Т. О. Джурбій // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Вип. 7. – Т. 2. – С. 20-21.

8. Джурбій Т. О. Образ Тараса Бульби у творах М. Гоголя та М. Старицького / Т. О. Джурбій // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Вип. 8. – Т. 2. – С. 20-21.

9. Джурбій Т. О. Опришківська тема у творах М. П. Старицького та К.-Е. Францоza / Т. О. Джурбій // Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Вип. 1. – С. 55-56.

10. Джурбій Т. О. Повість Ю. І. Крашевського у художній інтерпретації М. П. Старицького / Т. О. Джурбій // Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Вип. 1. – С. 70-71.

11. Джурбій Т. О. Інсценізація роману «Чайковський» Є. П. Гребінки М. Л. Кропивницьким / Т. О. Джурбій // Збірник наукових праць за підсумками Сьомої Всеукраїнської науково-практичної

інтернет-конференції «Актуальні проблеми сучасної науки». – Київ, 2010. – С. 27-31.

12. Джурбій Т. О. Роман «Чайковський» Є. Гребінки та п'єса «Чайковський, або Олексій Попович» М. Кропивницького: еволюція змісту / Т. О. Джурбій // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Вип. 9. – Т. 3. – С. 15-16.

АНОТАЦІЯ

Джурбій Т. О. Українська драма II-ї половини XIX століття за запозиченими сюжетами: транспозиція змісту (на матеріалі творів М. П. Старицького та М. Л. Кропивницького). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.05 – порівняльне літературознавство. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2011.

Дисертація є першим системним дослідженням неоригінальних драматичних творів М. П. Старицького та М. Л. Кропивницького. Досліджено типологічні сходження між драматичними творами на запозичені сюжети та їх першоджерелами. На підставі аналізу переробок констатується, що драматурги завжди вносили щось нове, своє в художнє осмислення та ідейне спрямування того матеріалу, якого торкалися. Вперше акцентується увага на ідейно-композиційному аналізі цих творів, простежується їхня проблемно-тематична співвіднесеність з першоджерелами та здійснюється їх системний аналіз. Актуальність і новизна дисертації зумовлені застосуванням компаративістської методології до аналізу міжлітературних взаємин.

Ключові слова: драма, конфлікт, сюжет, запозичення, п'єса, переробки, першоджерело, інсценізація, образи, інтерпретація, транспозиція, історизм.

АННОТАЦИЯ

Джурбий Т. А. Украинская драма II-й половины XIX века за заимствованными сюжетами: транспозиция содержания (на материале произведений М. П. Старицкого и М. Л. Кропивницкого). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.05 – сравнительное литературоведение. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2011.

Диссертация является первым системным исследованием неоригинальных драматических произведений М. П. Старицкого и М. Л. Кропивницкого. Исследованы типологические общности и различия между драматическими произведениями на заимствованные сюжеты и их

первоисточниками. На основании анализа переработок констатируется, что драматурги всегда вносили что-то новое, свое в художественное осмысление и идейное направление того материала, с которым соприкасались. Впервые акцентируется внимание на идейно-композиционном анализе этих произведений, прослеживается их проблемно-тематическая сопоставимость с первоисточниками, осуществляется их системный анализ. Актуальность и новизна диссертации обусловлены применением компаративистской методологии к анализу междулитературных контактов.

В начале творческой жизни М. Старицкого и М. Кропивницкого в украинской литературе имело место соотношение разных литературных направлений и стилей, а соотношение реализма с романтизмом определяло национальное своеобразие украинского литературного процесса. А расцвет творчества писателей и последние годы приходится на активное противостояние и взаимосвязь в литературе реализма и модернизма, традиционного и современного искусств.

Несмотря на разнообразие стилей и направлений стилистики, писатели формировали свою собственную художественную стилевую парадигму, которая, вписываясь в общеевропейский процесс, была творчески самобытной. Стиллевая палитра драматургии Михаила Старицкого и Марка Кропивницкого разнообразна - от романтизма до модернизма. Заметное место в украинской драматургии принадлежит переделькам и переводам из мировой литературы. В постоянном напряжении, в поисках возможностей просочиться сквозь густые сита цензуры создавался репертуар украинского театра. Горизонты и уровень его определяли прежде М. Кропивницкий и М. Старицкий, чья активная деятельность на театральной ниве обуславливала особые качества их литературного творчества, предоставляла такую сценичность украинским драмам, что многие из них до сих пор не только живут на сцене, но и пользуются успехом у зрителей. Заметное влияние на родо-жанровую модификацию украинской драмы конца XIX века имела и тематическая транспозиция, которая получила распространение вследствие активного влечения драматургов к инсценировке эпических произведений. Транслокация сюжетных моделей романтически-сентиментальной повести, авантюрно-сентиментального романа, исторической повести М. Старицким и М. Кропивницким продуцировала различные способы адаптации известных сюжетов или мотивов.

Неоригинальные драматические переработки М. Старицкого и М. Кропивницкого являются не только неотъемлемой частью их репертуара – они свидетельствуют о самобытности художественных представлений, эстетических вкусов авторов, национальном своеобразии украинской классической драматургии, которая, аккумулируя лучшие достижения мировой культуры, дает широкие возможности существования многих традиционных и известных образов, идей, мотивов на собственной отечественной почве.

Ключевые слова: драма, конфликт, сюжет, заимствование, пьеса, переработки,

первоисточник, інсценіровка, образы, інтерпретація, транспозиція, історизм.

SUMMARY

Dzhurbij T. The Ukrainian Drama of the second part of XIX century by borrowed plots: the transposition of the content (based on the works of M. Starytsky and M. Kropyvnytsky). - Manuscript.

Thesis for a candidat's degree in philology on speciality 10.01.05 – Comparative Literature. – Ternopil National Pedagogical University named after of Volodymyr Hnatyuk. – Ternopil, 2011.

Thesis is the first systematic study of non-original dramatic works by M. Starytsky and M. Kropyvnytsky. Typological studies of convergence between the dramatic works of borrowed plots and their source were researched. Based on the analysis of re-stated that playwrights have always brought something new in their artistic interpretation and the ideological orientation of the material on which they worked. It is focused on the ideological and compositional analysis of these works, traced their problem-thematic correlation with primary sources and made their systematic analysis. The topicality and novelty of the thesis caused by the use of comparative methodology for analyzing literary relations.

Key words: drama, conflict, plot, borrowing, play, processing, original source, dramatization, images, interpretation, transposition, historical method.

Підписано до друку 11.03.2011 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір друк. Умов. друк. арк. 0,9.
Умовн. фарб. відб. 1,0. Друк RESO.
Наклад 100 прим. Зам. № 58

Редакційно-видавничий відділ
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027